

NÖVÉNYTANI KÖZLEMÉNYEK

A KIR. M. TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT
NÖVÉNYTANI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

VI. KÖTET.

1907.

2. FÜZET.

Simonkai Lajos: A Magyar Királyság őshonos és kultivált benge-fajai.*

[Species Rhamnorum in Regno Hungarico spontanearum culturarumque].

A) Bengéinkre vonatkozó jelentékenyebb irodalmi források.

Linnaeus, a növények nevezéstanának (nomenclaturájának) s a faj fogalmának megalkotója, hazánkból egyetlen *Rhamnus* fajt sem közöl. Nem közöl 1753-ban megjelent klasszikus kezdő művében; de nem közöl a Willdenow féle 1797-ben megjelent és átfőmált „Species plantarum”-jában sem. Tudomásunk szerint dr. Horvátovszky Zsigmond floristánk az, a ki 1774-ben, „Flora Tyrnariensis» című műve enumeratiojában legelsőbbed közli hazánkból, Nagyszombat vidékéről, a *Rhamnus cathartica* L. és *Rhamnus Frangula* L. fajokat, e hazánkban szélteben közönséges benge-bokrokot. Ugyancsak e két *Rhamnus*-tajt jelzi Erdélyből 1806-ban, Ziegler János, a „De re sylvestri» című dissertatiojában.

Dioscorides 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Nur saubere Exemplare.

178-ik 179-ik 180-ik 181-ik 182-ik 183-ik 184-ik 185-ik 186-ik 187-ik 188-ik 189-ik 190-ik 191-ik 192-ik 193-ik 194-ik 195-ik 196-ik 197-ik 198-ik 199-ik 200-ik 201-ik 202-ik 203-ik 204-ik 205-ik 206-ik 207-ik 208-ik 209-ik 210-ik 211-ik 212-ik 213-ik 214-ik 215-ik 216-ik 217-ik 218-ik 219-ik 220-ik 221-ik 222-ik 223-ik 224-ik 225-ik 226-ik 227-ik 228-ik 229-ik 230-ik 231-ik 232-ik 233-ik 234-ik 235-ik 236-ik 237-ik 238-ik 239-ik 240-ik 241-ik 242-ik 243-ik 244-ik 245-ik 246-ik 247-ik 248-ik 249-ik 250-ik 251-ik 252-ik 253-ik 254-ik 255-ik 256-ik 257-ik 258-ik 259-ik 260-ik 261-ik 262-ik 263-ik 264-ik 265-ik 266-ik 267-ik 268-ik 269-ik 270-ik 271-ik 272-ik 273-ik 274-ik 275-ik 276-ik 277-ik 278-ik 279-ik 280-ik 281-ik 282-ik 283-ik 284-ik 285-ik 286-ik 287-ik 288-ik 289-ik 290-ik 291-ik 292-ik 293-ik 294-ik 295-ik 296-ik 297-ik 298-ik 299-ik 300-ik 301-ik 302-ik 303-ik 304-ik 305-ik 306-ik 307-ik 308-ik 309-ik 310-ik 311-ik 312-ik 313-ik 314-ik 315-ik 316-ik 317-ik 318-ik 319-ik 320-ik 321-ik 322-ik 323-ik 324-ik 325-ik 326-ik 327-ik 328-ik 329-ik 330-ik 331-ik 332-ik 333-ik 334-ik 335-ik 336-ik 337-ik 338-ik 339-ik 340-ik 341-ik 342-ik 343-ik 344-ik 345-ik 346-ik 347-ik 348-ik 349-ik 350-ik 351-ik 352-ik 353-ik 354-ik 355-ik 356-ik 357-ik 358-ik 359-ik 360-ik 361-ik 362-ik 363-ik 364-ik 365-ik 366-ik 367-ik 368-ik 369-ik 370-ik 371-ik 372-ik 373-ik 374-ik 375-ik 376-ik 377-ik 378-ik 379-ik 380-ik 381-ik 382-ik 383-ik 384-ik 385-ik 386-ik 387-ik 388-ik 389-ik 390-ik 391-ik 392-ik 393-ik 394-ik 395-ik 396-ik 397-ik 398-ik 399-ik 400-ik 401-ik 402-ik 403-ik 404-ik 405-ik 406-ik 407-ik 408-ik 409-ik 410-ik 411-ik 412-ik 413-ik 414-ik 415-ik 416-ik 417-ik 418-ik 419-ik 420-ik 421-ik 422-ik 423-ik 424-ik 425-ik 426-ik 427-ik 428-ik 429-ik 430-ik 431-ik 432-ik 433-ik 434-ik 435-ik 436-ik 437-ik 438-ik 439-ik 440-ik 441-ik 442-ik 443-ik 444-ik 445-ik 446-ik 447-ik 448-ik 449-ik 450-ik 451-ik 452-ik 453-ik 454-ik 455-ik 456-ik 457-ik 458-ik 459-ik 460-ik 461-ik 462-ik 463-ik 464-ik 465-ik 466-ik 467-ik 468-ik 469-ik 470-ik 471-ik 472-ik 473-ik 474-ik 475-ik 476-ik 477-ik 478-ik 479-ik 480-ik 481-ik 482-ik 483-ik 484-ik 485-ik 486-ik 487-ik 488-ik 489-ik 490-ik 491-ik 492-ik 493-ik 494-ik 495-ik 496-ik 497-ik 498-ik 499-ik 500-ik 501-ik 502-ik 503-ik 504-ik 505-ik 506-ik 507-ik 508-ik 509-ik 510-ik 511-ik 512-ik 513-ik 514-ik 515-ik 516-ik 517-ik 518-ik 519-ik 520-ik 521-ik 522-ik 523-ik 524-ik 525-ik 526-ik 527-ik 528-ik 529-ik 530-ik 531-ik 532-ik 533-ik 534-ik 535-ik 536-ik 537-ik 538-ik 539-ik 540-ik 541-ik 542-ik 543-ik 544-ik 545-ik 546-ik 547-ik 548-ik 549-ik 550-ik 551-ik 552-ik 553-ik 554-ik 555-ik 556-ik 557-ik 558-ik 559-ik 560-ik 561-ik 562-ik 563-ik 564-ik 565-ik 566-ik 567-ik 568-ik 569-ik 570-ik 571-ik 572-ik 573-ik 574-ik 575-ik 576-ik 577-ik 578-ik 579-ik 580-ik 581-ik 582-ik 583-ik 584-ik 585-ik 586-ik 587-ik 588-ik 589-ik 590-ik 591-ik 592-ik 593-ik 594-ik 595-ik 596-ik 597-ik 598-ik 599-ik 600-ik 601-ik 602-ik 603-ik 604-ik 605-ik 606-ik 607-ik 608-ik 609-ik 610-ik 611-ik 612-ik 613-ik 614-ik 615-ik 616-ik 617-ik 618-ik 619-ik 620-ik 621-ik 622-ik 623-ik 624-ik 625-ik 626-ik 627-ik 628-ik 629-ik 630-ik 631-ik 632-ik 633-ik 634-ik 635-ik 636-ik 637-ik 638-ik 639-ik 640-ik 641-ik 642-ik 643-ik 644-ik 645-ik 646-ik 647-ik 648-ik 649-ik 650-ik 651-ik 652-ik 653-ik 654-ik 655-ik 656-ik 657-ik 658-ik 659-ik 660-ik 661-ik 662-ik 663-ik 664-ik 665-ik 666-ik 667-ik 668-ik 669-ik 670-ik 671-ik 672-ik 673-ik 674-ik 675-ik 676-ik 677-ik 678-ik 679-ik 680-ik 681-ik 682-ik 683-ik 684-ik 685-ik 686-ik 687-ik 688-ik 689-ik 690-ik 691-ik 692-ik 693-ik 694-ik 695-ik 696-ik 697-ik 698-ik 699-ik 700-ik 701-ik 702-ik 703-ik 704-ik 705-ik 706-ik 707-ik 708-ik 709-ik 710-ik 711-ik 712-ik 713-ik 714-ik 715-ik 716-ik 717-ik 718-ik 719-ik 720-ik 721-ik 722-ik 723-ik 724-ik 725-ik 726-ik 727-ik 728-ik 729-ik 730-ik 731-ik 732-ik 733-ik 734-ik 735-ik 736-ik 737-ik 738-ik 739-ik 740-ik 741-ik 742-ik 743-ik 744-ik 745-ik 746-ik 747-ik 748-ik 749-ik 750-ik 751-ik 752-ik 753-ik 754-ik 755-ik 756-ik 757-ik 758-ik 759-ik 760-ik 761-ik 762-ik 763-ik 764-ik 765-ik 766-ik 767-ik 768-ik 769-ik 770-ik 771-ik 772-ik 773-ik 774-ik 775-ik 776-ik 777-ik 778-ik 779-ik 780-ik 781-ik 782-ik 783-ik 784-ik 785-ik 786-ik 787-ik 788-ik 789-ik 790-ik 791-ik 792-ik 793-ik 794-ik 795-ik 796-ik 797-ik 798-ik 799-ik 800-ik 801-ik 802-ik 803-ik 804-ik 805-ik 806-ik 807-ik 808-ik 809-ik 810-ik 811-ik 812-ik 813-ik 814-ik 815-ik 816-ik 817-ik 818-ik 819-ik 820-ik 821-ik 822-ik 823-ik 824-ik 825-ik 826-ik 827-ik 828-ik 829-ik 830-ik 831-ik 832-ik 833-ik 834-ik 835-ik 836-ik 837-ik 838-ik 839-ik 840-ik 841-ik 842-ik 843-ik 844-ik 845-ik 846-ik 847-ik 848-ik 849-ik 850-ik 851-ik 852-ik 853-ik 854-ik 855-ik 856-ik 857-ik 858-ik 859-ik 860-ik 861-ik 862-ik 863-ik 864-ik 865-ik 866-ik 867-ik 868-ik 869-ik 870-ik 871-ik 872-ik 873-ik 874-ik 875-ik 876-ik 877-ik 878-ik 879-ik 880-ik 881-ik 882-ik 883-ik 884-ik 885-ik 886-ik 887-ik 888-ik 889-ik 890-ik 891-ik 892-ik 893-ik 894-ik 895-ik 896-ik 897-ik 898-ik 899-ik 900-ik 901-ik 902-ik 903-ik 904-ik 905-ik 906-ik 907-ik 908-ik 909-ik 910-ik 911-ik 912-ik 913-ik 914-ik 915-ik 916-ik 917-ik 918-ik 919-ik 920-ik 921-ik 922-ik 923-ik 924-ik 925-ik 926-ik 927-ik 928-ik 929-ik 930-ik 931-ik 932-ik 933-ik 934-ik 935-ik 936-ik 937-ik 938-ik 939-ik 940-ik 941-ik 942-ik 943-ik 944-ik 945-ik 946-ik 947-ik 948-ik 949-ik 950-ik 951-ik 952-ik 953-ik 954-ik 955-ik 956-ik 957-ik 958-ik 959-ik 960-ik 961-ik 962-ik 963-ik 964-ik 965-ik 966-ik 967-ik 968-ik 969-ik 970-ik 971-ik 972-ik 973-ik 974-ik 975-ik 976-ik 977-ik 978-ik 979-ik 980-ik 981-ik 982-ik 983-ik 984-ik 985-ik 986-ik 987-ik 988-ik 989-ik 990-ik 991-ik 992-ik 993-ik 994-ik 995-ik 996-ik 997-ik 998-ik 999-ik 1000-ik

Von Herrn Gebr. Revai, Budapest.
erbiten schleunigst durch Herrn F. Volkmar in Leipzig

New-York, SEP 21 1906 G. E. STECHERT & Co.

(Festverlangtes BAR, wenn mit erhöhtem Rabatt.)

Wo bleibt 1 Növénytan Közle-
menyek Bd II. No 2 u. 4 3.

No 4 u. 5. noch
nicht erschienen!
achtungsvoll
Gebr. Revai

1906. december 12-én tartott ülésén.

TARTALOM.

	Oldal
Simonkai Lajos: A Magyar Királyság őshonos és kultivált benge-fajai. [Species Rhamnorum in Regno Hungarico spontaneorum cultarumque]	39
Hollós László: Új gombák Kecskemét vidékéről. [Fungi novi regionis Kecskemétiensis]	59
Irodalmi ismertető: Lindberg H.: Iter austro-hungaricum; Ferencz Á.: Az Aristolochia Clematitis szövetтанáról és chemiájáról	68
Növényntani repertorium	70
Szakosztályi ügyek	71
BEIBLATT Nr. 2	(11—14)

A »Növényntani Közlemények« díját befizették :

(1906. december 1-től 1907. márcz. végeig)

1907-rc

ág.-ev. liceum, Sepsiszentgyörgyi Mikó-kollégium, Soproni ev. főgimnázium, Soproni áll. főreáliskola, Stechert & Co., Szandovics Rezső, Szely Lajos, Székelykeresztúri tanítóképző Szekszárdi áll. főgimnázium, Szentesi

Petrozsényi kahoffer Gyula, Pozsonyi áll. tanító-reáliskola, Pozsony zsonyi kath. főgimn Ferencz, Procopp János, Rásky Béla ványán felül 3 Rothschnek Jenő, R Saághy László, Sár dor, Kálmán és Scholtz István, Scl

Zur anderen Exemplare

Von Herrn Dr. J. Stechert & Co. Leipzig

G. E. STECHERT & Co. Leipzig

(Testvérházas BAR, wenn mit erhöhtem Rabatt)

Das Buch ist vorrätig in der

Bibliothek des H. Hofes in Wien

Von H. J. ...

A szakosztályunk adta (május 21.) a deliblatti homokpusztára botanikai expedíciót rendez. A kezesség a szakosztály felelős-jénél.

NÖVÉNYTANI KÖZLEMÉNYEK

A KIR. M. TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT
NÖVÉNYTANI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

VI. KÖTET.

1907.

2. FÜZET.

Simonkai Lajos: A Magyar Királyság őshonos és
kultivált benge-fajai.*

[Species Rhamnorum in Regno Hungarico spontanearum
culturalumque].

A) Bengéinkre vonatkozó jelentékenyebb irodalmi források.

Linnaé, a növények nevezéstanának (nomenclaturá-jának) s a faj fogalmának megalkotója, hazánkból egyetlen *Rhamnus* fajt sem közöl. Nem közöl 1753-ban megjelent klasszikus kezdő művében; de nem közöl a Willdenow féle 1797-ben megjelent és átformált »Species plantarum«-jában sem. Tudomásunk szerint dr. Horvátovszky Zsigmond floristánk az, a ki 1774-ben, »Flora Tyrnariensis« című műve enumeratiojában legelsőbbed közli hazánkból, Nagyszombat vidékéről, a *Rhamnus cathartica* L. és *Rhamnus Frangula* L. fajokat, e hazánkban szélképpen közönséges *benge-bokrokot*. Ugyanevak e két *Rhamnus*-fajt jelzi Erdélyből 1806-ban, Ziegler János, a »De re sylvestri« című dissertatiojában.

Diószegi és Fazekas 1807-ben, az ő »Magyar Fűvészkönyv«-ük 178-ik lapján, hazánkból már a következő benge-fajokat jelzik: 1. *Rhamnus cathartica*: 2. *Rh. infectoria*: 3. *Rh. alpina*: 4. *Rh. pumila*: 5. *Rh. frangula*: 6. *Rh. Alaternus*: 7. *Rh. Paliurus*. Sajnos, hogy megannyit lelőhely nélkül közlik. Diószegi-ék e művéhez különben a következő megjegyzéseket kell fűznöm. Először is a *Rhamnus Paliurus* L.-t manapság külön génuszba, névszerint *Paliurus* JUSS. génuszba sorozzuk, és nem a *Rhamnus*-ok, hanem a *Zizyphus* ok csoportjába helyezük. Faji neve manapság: *Paliurus australis* GAERTN. (1788). Azután e növényfaj vadon esupán az *Adria* mellékén honos, a hol nyugós, tövises bokor. Másodszer azt, hogy ki kellett volna Diószegi-nek és Fazekas-nak fejezniök, miszerint a *Rhamnus infectoria* L., *Rh. Alaternus* L. és a *Rh. alpina* L. fajok, hazánkban vadon nem honosak, csak kerteink kultivált díszei.

Diószegi-ék műve után, 1812-ben, egy új, akkorig csak hazánk délkeleti vidékeiről ismeretes *Rhamnus* fajt írt és rajzoltatott le egykori

* Flóadta a szerző a növénytan szakosztály 1906. december 12-én tartott ülésén.

egyetemi tanárunk, Kitaibel Pál. Neve *Rhamnus tinctoria* W. K., Icones III. tab. 255, p. 284. Hazánk keletibb, főképp délkeleti vidékeinek igen jellemző őshonos faja ez.

Kitaibel Pál után benge-bokrainkról szóló jelentékeny ezikkre 1816-ban, a Baumgarten: Enumeratio II. transs. I. 173 ik lapján, majd ezután csak 1885-ben (Erdészeti Lapok, XXIV, p. 702—706) akadunk. E legutóbbi Borbás Vincze írta e ezimen: »*Rhamnusainak áttekintése*«. E ezikkét később, 1887-ben az *Oesterreich. botanische Zeitschrift* 52—53-ik lapjain latinul is közli e ezimen: »*Rhamni Hungariae*«. Borbás e két ezikkét, Fekete Lajos és Mágoesy-Dietz Sándor, az ő »Erdészeti Növénytanuk II. kötete (1896) 780—788 ik lapjain« idézik, fel is használják; de ki nem meritik. Borbás és Neillreich műveinek, valamint Fekete és Mágoesy-Dietz művének *Rhamnusain* gondolkozván, az én kutatásaim nyomán, őshonos valamint kultivált benge-bokrainkról a következő bővített és helyesbített tanulmányt iktatom ide.

B) *A Rhamnus génuusz jellemzése és itt felsorolt fajainak csoportosítása.*

Rhamnus L. Gen. pl. 265. Bengébokor, kutyafa, ebsefa, varjutövis, ebtövis. [*Sciadophila* PHILIPPI.]

Bokrok vagy bokorfák. Egyes fajcsoportjaiknak tövistelenek az ágai. Ilyen tövistelen ágiúk az *Alaternus*, *Espinac*- és a *Fragulae*-csoportokba tartozó fajok; ellenben a *Cerrispinac* csoportba tartozó fajok ágainak vagy vezérlő, vagy mellékajtásai nagyobbrészt apróbb levelű vagy levéltelen ágatövisrel végződnek. Virágaik aprók, zöldelek vagy zöldesen sárgalók, de sohasem fehérek, miként azt a Hoffmann-Wagner »Magyarország virágos növényei« (1903) tab. XV, 1, képe helytelenül jelzi. a *Rhamnus Frangula* L.-fajnak *cymosus* virágzatot és ágatöviseket festvén. Virágaik vagy rövid fürtszerű alakban sorakoznak (sect. *Alaternus*), vagy a levelek hónaljából mindenfelé esomósan elállók (floribus in foliorum axillis aggregatis), vagy pedig bogernyősek (cymosi). Ivaruk szerint virágaik *felemások* (polygamia), vagy pedig *felemáskéllakiak* (polygamo dioicia). Maghonuk a vaezoknak nyílt kelyhébe szabadon van beillesztve. Termésük *esonthéjas* (drupaceus); a húsos burkon belül rendszerint 3 (néha 2, néha 4) mag van. A esonthéj rendszerint hasadt a belső oldalán. A esonthéjon belől levő mag szerint két főcsoportra oszlanak. Egyik főcsoportjuknak »*Eurhamni*« magva a háti részén mélyen be van *hornyolva* (l. ábra, figura a, b, c); másik főcsoportjuknak *Fragulae*« magva a hátán nem hornyolt, hanem köldöke maradékától csücsán kétkarélyú, a hátán pedig gvingén ormós (l. ábra, d, e, f).

Kultivált, valamint vadon termő itthonos *Rhamnusaink* fajait és fajtaikat ekként csoportosítom:

1. *Töbengék*. [*Eurhamni*]. Magvuk a hátuk közepén mélyen be van hornyolva. l. ábra, a, b, c.

Sect. 1. *Alaternus* DC. Örökzöld bengék,

Örökzöld és kemény, bőrszerű levelekkel diszlő tövistelen águ bengkék. Levélhónalji virágzatuk rövid és füzérszerű fürthöz hasonló.

1. *Rhamnus Alaternus* L., var. α) *enlata* SIMK. et var. β) *angustata* SIMK. 2. *Rh. hybrida* L'HERIT.

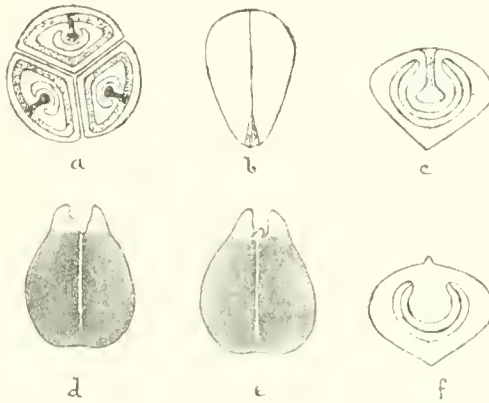
Sect. 2. *Espina* C. KOCH. Szelid bengkék.

Leveleiket télen lehullatják, vagyis nem örökzöldek. Ágaik és hajtásaik fővistelenek.

3. *Rhamnus alniifolia* L'HERIT. 4. *Rh. pumila* L. (icon 2). 5. *Rh. colchica* (KUSNETZOFF) SOMMIER et LEVIER. (icon 3). 6. *Rh. fallax* BOISS. (*Rh. carniolica* A. KERNER. (icon 4). 7. *Rh. alpina* L. 8. *Rh. Nicolae* SIMK. (icon 5) et var. *Buduac* SIMK.

Sect. 3. *Cervispina* MÖNCH. Ebtövisebengkék.

Leveleiket télen lehullatják, ezért nem örökzöldek. Hajtásaik csúcsa, vagy pediglen egyes oldalágaeszkái szúrós ágtevissel végződnek.

1. ábra (icon 1). *Rhamnus cathartica* 3 magvu termése harántmetszetben (a); esonthéjas magva a belső oldalról (b); magva harántmetszetben (c). — *Rhamnus Frangula* esonthéja (d) és magva (e) a belső oldalról, magvanak harántmetszete (f).

9. *Rhamnus cathartica* L. var. α) *densepubescens* SIMK., var. β) *subpubescens* SIMK. var. γ) *leiophylla* BORB. 10. *Rh. darurica* PALL. (icon 6). 11. *Rh. infectoria* L. 12. *Rh. intermedia* STEUD. et HOCHST. (icon 7). 13. *Rh. illyrica* GRISB. et var. β) *orbiculata* (BORNEM.) SIMK. 14. *Rh. tinctoria* W. K. et var. β) *heterocaulis* WIERZE. 15. *Rh. saxatilis* JACQ. (icon 8). 16. *Rh. utilis* DECAISNE. 17. *Rh. chlorophora* DECAISNE. 18. *Rh. Erythroxylon* PALL. (icon 9). 19. *Rh. palaestina* BOISS.

II. *Törékeny bengkék.* [*Frangulae.*] Magvuk a hátán hornyolatlan, sőt ellenkezőleg kissé ormós, a csucsán pedig köldöke maradványától kétkarélyú. 1. ábra, d, e, f.

Az e csoportba tartozó összes fajok hajtásai *toristelenek*, leveleik csak nyáron zöldek, télen lehullók.

§ 1. Virágaik esomosak a levelek hónaljában, termésük néha magános. [*Fasciculatae*. -- *Floribus fasciculatis: fructibus nonnunquam solitariis.*]

20 a. *Rh. Frangula* L. -- 20 b. *Rh. lacrifolia* L. pro var. prioris (Spec. plant. 1753). 20 c. *Rh. undulata* (M. DIETZ) SIMK. 20 d. *Rh. asplenifolia* (DIPPEL) SIMK. (icon 10). 21. *Rh. latifolia* L'HERIT.

§ 2. Virágaik bogeruyősek: természetes bogeruyőjük rendszerint kevés-termésű, sőt néha csak 1 termésé fejlődik ki. [*Cymosae*. -- *Floribus cymosis: fructibus cymae saepe paucis, aut solitariis.*]

22. *Rhamnus rupestris* Scop. (icon 11). 23. *Rh. caroliniana* WALT. 24. *Rh. Purshiana* DC.

C) Bengébokrainak fajainak és fajváltozatainak jellemzése. [Adumbrationes specierum, subspecierum et varietionum nostrarum, *Rhamni* generis.]

I. Tőbengék. [*Eurhamni*. -- *Semina dorso sulcata*. Icon I. a, b, c].

Sect. 1. *Scmpevirantes*. [*Alaternus* TOURNEF. Instit. p. 612; DC.] Örökzöld bengék.

1. *Rhamnus Alaternus* L. Spec. (1753) p. 193. Csillagó bengébokor.

Két fajváltozata van nálunk:

a) var. *eulata* SIMK. Örökzöld, kemény, szélesen elliptikus és alig hegyes levelű példányait esupán Fiume kertjeiben láttam; de megvan gyűjteményemben ez a széles levelű, esőcson alig hegyes levelű fajtája az *Adria* mellékéről Vencziából is.

[Dignoscitur foliis late ellipticis, vix acute terminatis. An varietas stirpis Linneanae adriatica?]

b) var. *angustata* SIMK. Ez is éppen olyan örökzöld és kemény levelű, mint az előző; de leveli jóval keskenyebbek, -- lándzsásak és esőcson kihégyezettek. Terem Fiume kertjeiben, és helyenként Fiume vidéke nagyon védett helyein. Van belőle példányom a »*Pyrenaeus orientales*« tájékról is, Franciaországból.

[Dignoscitur a var. *Rh. Alaterni eulatae* mihi: foliis lanceolato-oblongis subacuminatis. Nascitur in ditione oppidi Fiume, habeo illam equidem ex *Pyrenaeis orientales*.]

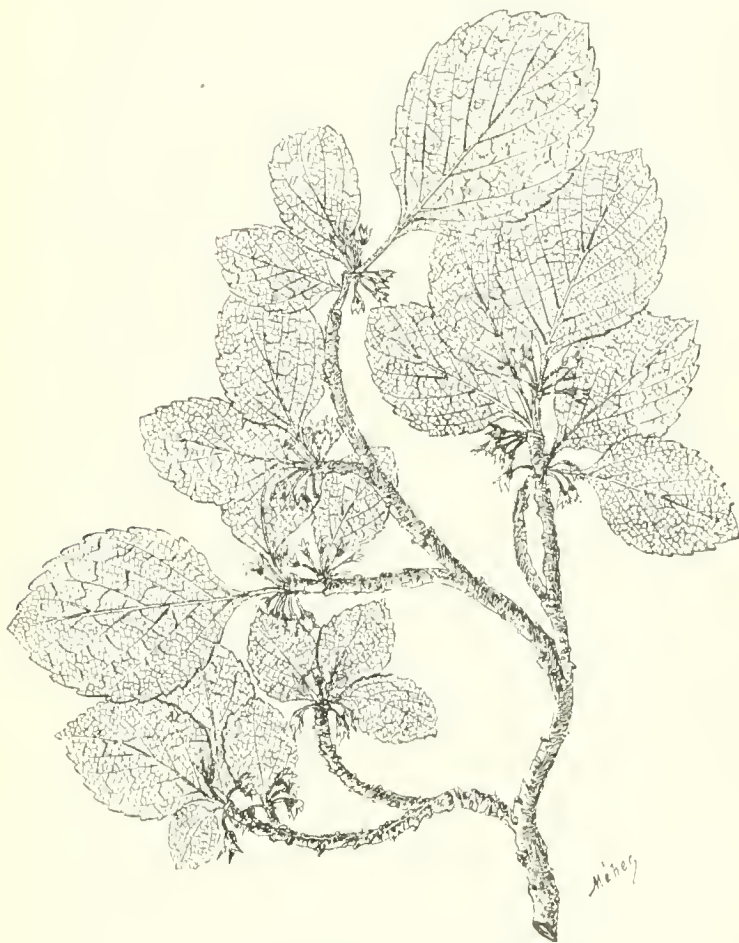
c) var. *foliis-variegatis* SIMK. Lándzsás levelei halvány színűek, sárguló pettyekkel. Cséklész kertjeiben szedte (1868 aug.) Réseley. [In herb. *Musei Nat. Hung.* specimina sicca vidi.]

[Varietas haec hortulanorum habet folia late-lanceolata, pallide viridia, -- maculis albis variegata.]

*† 2. *Rhamnus hybrida* L'HERITIER Sert. angl. (1788) p. 5; WILLDENOW Spec. tom. I. pars II. (1797) p. 1100. -- [*Rh. hybrida* DIPPEL Dendrolog. (1892) p. 526. -- *Rhamnus Alaternus alpina* KOELINE Dendr. (1893) p. 392.] -- Kerti-főtér bengébokor.

*† Honosított bengéink jele. [Rhamni species apud nos solum cultae, sic hic significantur.]

Ezt a kertekben keletkezett félvérajt *Schmezbanya* erdészeti akadémiajának gazdag kertjében kultiválták, — bizonyonyal manapság is kultiválják. A *Rhamnus alpina* L. havasi növény, nálunk nem is honos; hogyan párosulhatna ez tehát azzal a *Rhamnus Alaternus*-sal a szabad természetben, a mely a mediterrán-vidék örökzöld szülöttje. Csupán kerti hybrid lehet ez. [Stirps haec hybrida, est solum hortulanorum productio.]

2. ábra (con 2.). *Rhamnus punila* L. Torpe bengebokor.

Secl. 2. *Hiemantes espinacque*. — Szelid bengek.

† 3. *Rhamnus alnifolia* L'HERIT. Sert. angl. (1788) p. 5. [*Rh. franguloides* MICHAUX Fl. bor. Americ. I. (1803) p. 153.] — Égerfalevelű bengebokor.

Virágai ötös-méretűek, szíromtalanok. Hajtásai eleinte aprón szőröcskések, valamint leveleinek nyele is; később azonban, úgy szeptember havában,

lekopaszodnak. Kifejlett levelei mintegy 10 cm. hosszúak, 4-5 dm. szélesek, élükön tompás, többnyire mirigygyepl végződő fűrészfogakkal.

Hazája: Amerika Egyesült Államai és Kanada.

Nálunk kultivált, így például a Budapesti egyetem botanikai kertjében, valamint a Kertészeti Intézet gellérthegy-i kertjében.

4. *Rhamnus pumila* L. Mantissa I. (1767) B. -- Törpe bengebokor.
[2. ábra.]

3. ábra (icon 3.). *Rhamnus colchica* (K. S. S.) Kolchiszi bengebokor.

[*Rh. alpina* a) *pumila* DIPP. Laubholzkunde I. (1892) p. 524. *Rh. pusilla* Ten. Fl. neapol. prodr. (1811—1815) p. XII. *Rh. pumila* Reliqu. Kt. p. 107; Neillreich Vegetations-Verh. von Croaticn (1868) p. 217. *Rhamnum pumilam*, Engler et Prantl Die natürlichen Pflanzenfam. III. 5. p. 441. icon. 201. -- *ignoro*, Icon nam illae stirpis, quam Engl.-Prantl l. c.

delineaverunt est stirps mihi *mirabilis*: non ad *Rhamnii* species, magis ad species *Arthrocnemi* et *Salicorniae* affinis. Nequaquam vidit talem *Rhamnum pumilum* (Engler-Prantl icon. l. c.) quae ramulis dense articulatis esset praedita; talem nec cogitare possum.]

Déli havasaljainkon (minők az *Ognini-Kleek*, a *Risnyak* és a *Velebül*) előforduló *lecsapill bokronk*. E sziklához fekvő *bengebokronk* levelei csücsukon kissé kihégyesedők, gyakrabban tojásdadok és alig kicsücsösödők, vagy pedig tojásdadon kerekítettek; hosszuk mintegy 2 cm, szélességük 1.5 cm; egyebiránt élükön tompásan és egyenetlenül fűrészelték (2. ábra. icon 2) és valamint az őket növesztett *idei ághajtások* is, aprón *szőrocskesek*.

Görbe-gurba szára leterül a havasalji szürkék mészkövére; agacskaú szinte göesörtesek, vagyis a levelek hegeitől ripacsosak. Kétflaki. [*Rh. pumila* L. dioica est.]

† 5. *Rhamnus colchica* [KUSNETZOFF. in Mel. biol. de bull. academ. sciens. de Petersburg (1891) p. 167. cum icone., pro var., *Rh. alpinae* L. SOMMIER et LEVIER in Act. hort. Petrop. XVI, (1900) p. 107. - - Kolchiszi bengebokor. [3. ábra.]

[*Rh. alpina* b) *grandifolia* DIPPEL Laubholzkunde II. (1892) p. 521. *Rh. Imeretia* et *Rh. imeretina* HORT.; etiam Dippel l. c. 525. — *Rhamnus grandifolia* FISCH. et MEY. Bull. soc. Mosqu. (1838) p. 329, est species, ab hac penitus aliena.]

Feltűnően nagy és fényes, meztelen levelei, ezt a *Kolchisz* és *Imeretia* vidékén otthonos növényfajt a mi *Rhamnusainktól*, és a kultivált *Rhamnus alpina*-nktól egészen idegennek jelzik. [Stirps haec *Imeretiae* et provinciae *Colchis* indigena, a *Rhamno alpina* L. toto coelo est aliena. Conter: icon 3.]

Ezt a *Rhamnus alpina*-hoz hasonló, de sokkal *nagyobb levelű* [3. ábra], és fent-alant, de különösen fonákon *élükön fényes levelű*, középtermetű bokrot, *Alesnthon*, József Királyi-herceg díszkertjében szedtem, elhúnyt botanikusunk és kertészünk, Fekete József barátom, valamint O fensége főkertészének társaságában.

Ága, rügye, levele, meztelen és fényes. Szélesen tojásdad, vállon többé kevésbé szíves metszetű, élükön aprón fűrészelt leveleinek nagyobbjai 12—15 cm hosszúak, mintegy 9 cm szélesek, csücsukon hegyesek.

6. *Rhamnus fallax* BOISS. Diagn. ser. II. (1853) 5. p. 71; Boiss Fl. orient. II. (1872) p. 20. *Csalfa bengebokor*. [4. ábra.]

[*Rhamnus alpina* Auct. Hung.; DIPPEL Laubholzkunde II. (1892) p. 523. *Rhamnus carniolica* KERNER Nov. plant. spec. Tiroliae (1870); A. Kerner flora exsiccata Aust. Hungarica (1881) No. 868.]

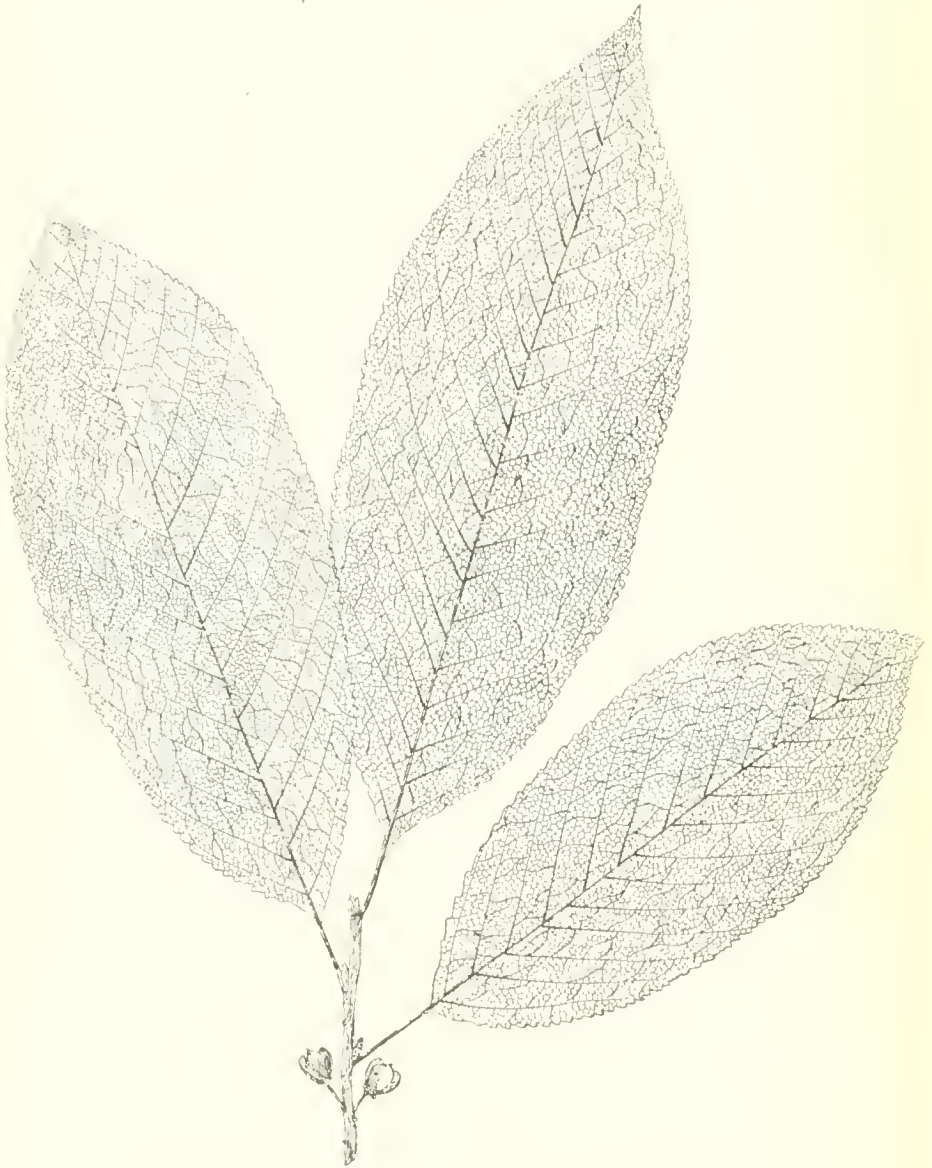
Rhamnus alpina L. nálunk csak kultivált. [*Rh. alpina* L. in ditione Florae Hungariae solum culta adest.]

Honos hazánkban a *Rh. fallax*. Az *ognini Kleek* től kezdve a Karst bükkös-fényes erdejű, mészköves hegyein egész a *Risnyak*-ig, meg a *Horvát-Szezsnyik*-ig, innen délfelé a *Velebül* hasonló helyein is elég gyakori.

Levele nagyobb, hosszabb és meztelenebb mint a *Rhamnus alpina*-é.

színén-fonakan eleven föld. A *Rh. alpina* L. levelei felénnivel kisebbek és úgy ezek, mint ágai hatálon erősebben, később kevésbé szőrosodók.

† 7. *Rhamnus alpina* L. Spec. pl. (1753) p. 193. -- *Alpesi bengebokor*.

1. abra (icon L.). *Rhamnus cathartica* Boiss. Csallai bengebokor.

Nalunk csak kertekben tenyésztik; ezért Baumgarten, Neilreich, Hazslinszky és Borbás ama adatai, melyek e faj hazai előfordulása-

rol szolnak, mind törlendők. Helvetia, Tyrol és Gallia az otthona. Ága s levele sűrűn pelyhes, levele félakkora nagyságú mint a *Rh. fallax*-é.

[*Rh. alpina* L. in Helvetia, Tyrolia et Gallia indigena, apud nos solum ulla adest.]

8. *Rhamnus Nicolae* SIMK. — Miklóssziget béngébokorfaja. [5. ábra.]

Bokorfa (subarbor) felálló egyenes szárral. A *Rhamnus fallax* BOISS.-fajtól, valamint a hozzá még hasonlóbb *Rhamnus alpina* L.-tól, a tengerpart melletti, főképp *dalmát* honosságú növényfajt, de a melynek *Albania*, *Montenegro* és *Bosznia* is az eredeti otthona, különböztetik: rendszerint szíves vállú levelei, a melyeknek *éle* nem sűrűn és aprón, hanem *tompán* és *rontalottan fűrészelt*, továbbá *erősen szőrös hajléai és tügyei*, és végül *medi terrán, collin* termőhelyei. A hozzá igen hasonló *Rhamnus Guicciardii* HELDR. et SART. [*Rh. fallax* γ, *Sibthorpiana* BOISS. Flor. or. II. (1872) p. 20.], abban különbözik a mi növényünktől, hogy *levelei* vállon nyélbe keskenyedők, *élükön* csaknem épek, de *sűrűn* pelyhesek; egyébiránt a *Rh. Guicciardii*, a *Parnassus felső régiójának*, tehát *havasiás tájainak* a növénye.

Hasonlít az itt jellemzett, noha eddig virágjában és termésében ismeretlen *Rhamnus Nicolae*-hoz, a *Parnassus* fenyves régióiban és a *Kyllenc* arnyas hasadékaiban honos *Rhamnus Sibthorpiana* DC. Prodr. II, p. 25, — de ezt Boissier Flor. or. II. p. 20, l. c. így jellemzi, és pedig helyesen: *ramis tomentellis . . . foliis integris . . . tomentellis*. Mutatja a mellékelt ábra, hogy a *Rhamnus Nicolae* egészen más jellemű növényfaj.

Degen Árpád-dal összehasonlítottuk a *Rh. Nicolae* SIMK. növényfajt a *Rh. glaucophylla* S. SOMMIER-fajjal is, a mely Degen gyűjteményében In Apibus Aquanae leőhelyyel az Apenninekből van meg. Ennek az apennini *Rh. glaucophylla*-nak *aga* és *levele* meztelen, *levelei* fent alatt *szürkék*, sűrűn eresek. Utána nézve azután a S. Sommier *Rhamnus glaucophylla* idézetének a Magyar Nemzeti Múzeum növénytani osztályában, két dologra bukkintam. Először is arra, hogy Sommier »in Nuovo giornale botan. italiano nov. serie I. (1894) p. 19, tab. II et III ekként jellemzi: *Frutex glaberrimus, a basi in ramos numerosos solutus, ramis tortuosis diffusis in orbem expansis, ramis verticalibus laxe adpressis, inermibus . . . seminibus rima late hiante. Rh. pumila* CARR. Prodr. fl. tosc.; Parlat. Flor. ital. — pro parte. Sommier e növényfaja e leírás szerint a *Rhamnus pumila* és nem a *Rhamnus alpina* esoportjába való.

Másodszor az tűnt fel előttem, hogy a Sommier 2. ábrája, egészen más, mint a 3. ábra, a mely észrevételemet mások is helyeselték. A *Rhamnus glaucophylla* SOMMIER l. c. 2. ábra növényének a szára töpörödöttnek látszik, a levelei pedig kiesínyek, kerekdedek és rövidnyelűek; ellenben a *Rh. glaucophylla* SOMMIER 3. ábra leveleinek hosszú a nyelük, a levelek is olyan nagyok, mint a *Rh. fallax*-é, *hajléja felálló*. [*Rhamnus glaucophylla* S. SOMMIER l. c. mihi species mixta videtur: verosimiliter speciem *Rhamni pumilae* in Apenninis substituentem, et aliam stirpem, ad *Rhamnum fallacem* BOISS. similem eoagmentem.]

Két fajváltozata van. Az egyik a *Nicola* szigeten szedett (1901. nov. 17.) *typusos* fajváltozat, a melynek a levelei sápadt-zöldek, fonákukon szürkék és levélnyeleستől, meg fonákuk erein, főleg annak főerén aprón, de sűrűn szőrzöttek. Terem Szentmiklós szigete szirtjein Budua mellett, enyhe tengerparti éghajlat alatt. Degen Árpád gyűjteménye szerint, *Spalato* mellékén is honos.

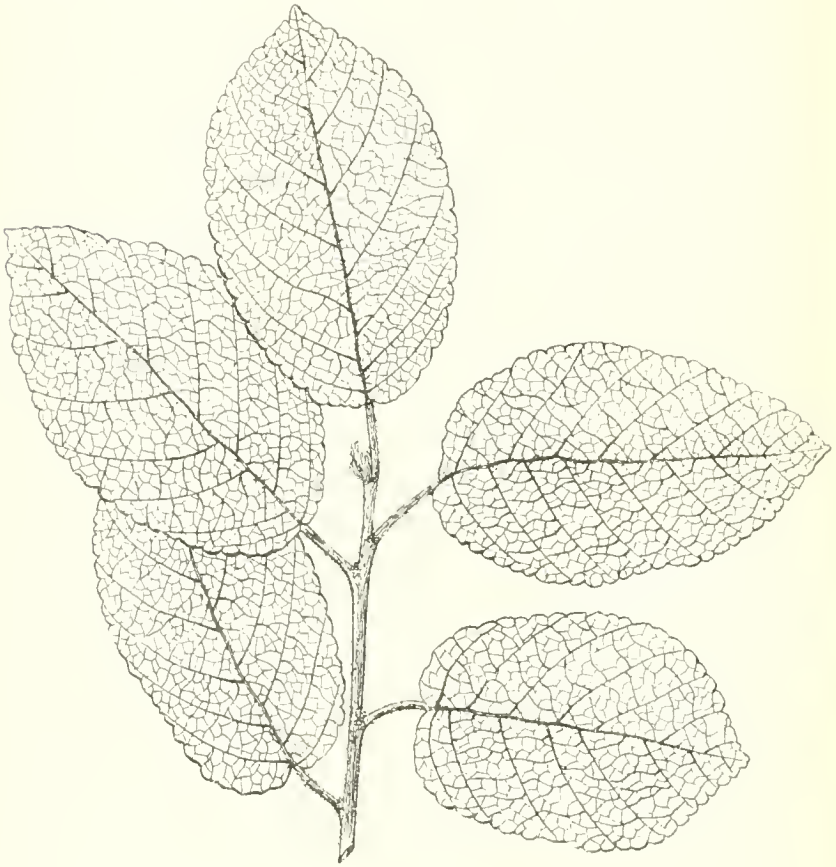

Fig.

α, abia (icon 5.). *Rhamnus Nicola* SIMK. Miklossziget bengebokoltaja.

var. β. *Buduae* SIMK. a második fajváltozata. Levelei zöldek, levélnyelei meztelenek. Terem Budua tengerpartjának szikláján, *Cattaro* felé. [*Rhamni Nicolae* SIMK. duas conservo varietates: a) *Unam* quam *typum* habeo, et quae foliis praesertim subtus cinerascensibus, petiolis foliorum nervisque dorsualibus egregie pubescentibus, dignoscitur. *Habitat* in insula

Sancta-Nicola ad pagum Budua. ubi 1901. nov. 17 legi. *b) Alleram*, quam ob *foliis viridibus, petiolis glabris* pro var. *β. Buduae* SIMK. propono, et quae ad maritimis rupibus inter pagum *Budua* et oppidum *Callaro* est indigena, a mihi ibidem 1901. nov. 18. lecta].

Sect. 3. *Hiemales-cervispinae*. — Ébtövis-bengék.

§. 1. *Agak és leveleik legalább részben átellenesek.*

9. *Rhamnus cathartica* L. Spec. (1753) p. 193. [*Rhamnus catharticus* HORVATOVSKY Fl. tyrn. p. 27. *Rhamnus spinosus* GILIB. Fl. lithua. (1782) p. 132. *Rh. Wikkor* LUCK Prodr. fl. osil. (1883) p. 62. *Cervispina cathartica* MOENCH. Meth. (1794) p. 686.] Varjutövis.

Jokora nagyságra megnövő felálló eserde vagy eserdeje. kevésbé tovises koronával és vállon többé-kevésbé kerekített, mintegy 3–1 cm hosszú, szélesen tojásdad, néha szinte kerekded, vagy pedig csúcsuk és nyelük felé megnyúlt s ezért inkább kerülékes levelekkel. Ez utóbbi alakja hazánkban elég közönséges; ez a *Rh. cathartica a) transsilvanica* SCHUR. En. (1806) p. 112. nevezetű változat. Borbas ez alakot *Rh. sphenophylla*-nak nevezte el az «Erdészeti Lapok» 1885, 703. lapján, valamint az »Öst. bot. Zeitsch.» 1887, 52. lapján.

Nemesak levelei alakjában és nagyságában változékony, hanem mezében is. Vannak oly példányai, a melyeknek nemesak *hajtásai*, hanem levél-nyelei, rövid s hártvás hullatag párháikkal együtt, valamint lemezük szele és fonéka is *sűrűn pelyhesedők*; ez a *Rh. cathartica* var. *densepubescens* SIMK. [Var. haec *densepubescens* m. ramulis hornotinis, loliisque cum stipulis eorum densepubescentibus excellit.]

Hogy mit értett Rochel a *Rhamnus cathartica* var. *pubescens* ROCHEL (Reise (1838) p. 74) név alatt, nem tudni, mert egy szóval sem írja le a növényét, a mire latinul ezt szoktuk mondani: *Rhamnus cathartica* v. *pubescens* ROCHEL l. c. est *nomen* penitus *nudum*. Ugyanevak ilyen értékű név a *Rh. cathartica* ?) *pubescens* WIRTGEN in Opiz Seznam (1852) p. 83. Egyébiránt a *pubescens* név e génuszal már rég más növényfajok számára van lefoglalva, mert van egy régi eredetű *Rhamnus pubescens* POIR. és van egy újabb, de a Rochel-énél mégis sokkal régebb »*Rhamnus pubescens* SIBTH. et SMITH. Prodr. fl. graec. l. (1806) p. 158»: így hát a Rochel adta név teljesen elejtendő.

Vannak másodszer a *Rhamnus cathartica* L. fajnak oly példányai, a melyeknek *hajtásai meztelenek*, levélnyeleik is legalább részben meztelenedők, de egyes levélnyelei, és a levelek lemezei egyáltalán gyengén pelyhesedők; ezeket foglalom itt össze a var. *subpubescens* SIMK. név alatt. [*Rh. cathartica* var. *subpubescens* SIMK. habet *ramos* hornotinos *glabros*, at *folia* *petiolosque cranide* pubescentia.] Főkép ehhez a *subpubescens* változathoz tartoznak a Budapest melléki (locus class.) *Rhamnus sphenophylla* BORB. példányaim, valamint a Hunyadmegyében szedett (Déva, Boitza) példányaim, mely utóbbiak

* E *fajt* hazánkból legelsőbben Horvátovszky közle.

a Nagyszécheny vidékéről hiányosan leírt *Rhamnus traussilvanica* SCHUR. l. c. pro var. növénynek egészen megfelelnek.

Vannak végül oly *Rhamnus cathartica* példányaim, a melyeknek *hajtásai és leveli egyaránt egészen meztelenek*: ez a *Rhamnus cathartica* var. *leiophylla* BORB. »Erjeszeti Lapok» 1885, p. 703; »Ö. b. Zeitschr.« XXXVII. 1887, p. 52, a melyet BORBÁS l. c. *Fiume és Viatnik környékéről* közöl.

6. ábra (icon 6). *Rhamnus davurica* PALL. Dauriai Bengebökör.

Nekem e meztelen száru s levelű alakból példányaim vannak: *Sárhegy, Gyöngyös* mellől; *Fácános, Nagyvárad* mellől; *Topehegy, Alsó-Rakos* mellől.

A var. *leiophylla* BORB. elnevezést fenn kell tartanunk, noha Emery rajza szerint a francia botanikusok ezt a meztelen *Rhamnus*-t tekintik a

Linné *Rhamnus cathartica*-ja typusának; fenn kell tartanunk, mert sem a Linné rövid diagnosisából, sem idézeteiből, sem abból, hogy terjedéskörére ezt mondja: „Habitat in Europae australioris sepibus” nem tűnik ki, vajjon a szőrös, vagy a szőrtelen alakot, vagy pedig mind a kettőt (a mi leghelyesebb lett volna!) értette az ő *Rhamnus cathartica* ja alatt.

A Kárpátok felső erdőitől, egész hazánkban, az *Adria* mellékeig honos eme cserjefaját legjobban vélem ezért a következőkép tagolni:

Rhamnus cathartica L. l. c. var. *e) densepubescens* SIMK.; var. *β) subpubescens* SIMK. cum forma *transsilvanica* (SCHUR.); var. *γ) leiophylla* BORB. A *Rhamnus spathulacifolia* BORB. Ö. b. Zeitschr. 1887, 52, et HORT., bizonyonyal valamelyik *puberulus* levelű *Rhamnus cathartica*-nk, Vesd össze erre nézve a Dippel, *Laubholzkunde*, II. 518. lapján írottakat.

†10. *Rhamnus davurica* PALL. *Fl. ross.* II. (1788) p. 21. tab. 61; Willd. *Spec. tom. I. pars II.* (1797) p. 1097. Dauriai bengebokor. [6. ábra.] Ezt az *Amur* forrás vidékén honos [Habitat ad Argunum fluvium Dauriac ex WILLD. l. c.] keletázsiai fajt, csupán Budapesten, a „Kertészeti Intézet» (Gellérthegy) botanikai kertjében gyűjtöttem. *Felálló* cserje, a *Rh. cathartica*-nál erőteljesebb hajtású, nagyobb levelű, meztelen hajtásokkal, fényes rügyekkel és meztelen s vaskosabb szövetű levelekkel. Tövistelen. és ez különbözötti főképp Willdenow szerint a *Rh. cathartica*-tól. Termései még július 30-án is haragos sötétzöldek voltak. Idetartozik: *Rhamnus xanthocarpa* HORT. ex Fekete L., et M. Dietz. Erdészeti Növénytan II. p. 782.

†11. *Rhamnus infectoria* L. *Spec. plant. Mant. I.* (1767) p. 19. [*Rh. minor* MILL. *Gard. dict. Nr. 2. Rh. spathulacifolia* FISCH. et MEYER, ex Beissner Scheele-Zabel *Laubholz. Benenn.* p. 328.] Festékes ebtövis. — Hispániának és déli Galliának ez a földre csepült, roppantul berzedt és tövises, apró levelű (levelei néha 1 cm-nél is rövidebbek), és magvainak csupán egyik végén nyitott hasadéku, szőrös bokra, hazánkban vadon nem terem; de délvidekeinken, így az *Adria* mellékein igen jól kultiválható. Termései, mint festőanyag szerepelnek a kereskedelemben. Hazánkban vadon a *Rhamnus intermedia*, — a következő faj — helyettesíti.

12. *Rhamnus intermedia* STEUDEL et HOCHSTETTER in *Flora* 1827, p. 74. [*Rh. Adriatica* JORD. *Observ.* (1829) p. 20. *Rh. infectoria* NEELR. *En.* pt 301 ex parte; *Veg. croat.* 217, plane.] Középtermetű ebtövis. [7. ábra.]

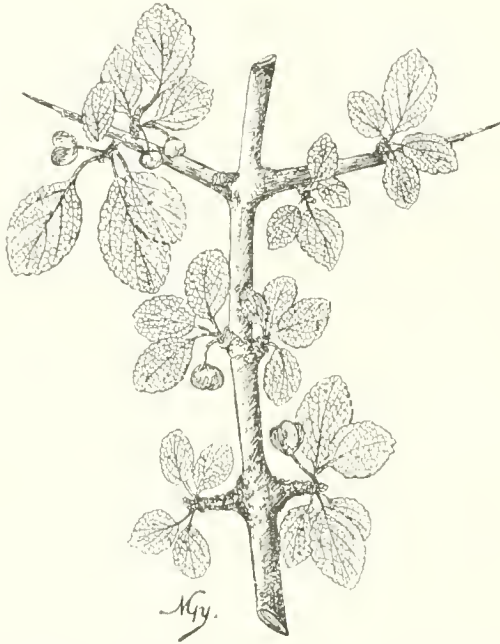
Alacsony, girbe-gurbán szétterpedő, erősen tövises szára *felálló*: ágastul együtt meztelen és sötétbarna kérgű; levelei is meztelenek, szinte bőrszerűek, többnyire csúson kerekítettek és visszásan tojásdadok, 1—2 cm hosszúak. Magvainak hasadéka tátong. *Fiume* vidékén, a honnan Steudel és Hochstetter (mint előtök egyetlen ismeretes lelőhelyéről) leírták, elég bőven terem: így a *Recsina* völgye fölött *Zakalj* és *Orchovicza* verőfényes, szirtes mészkőhegyein, továbbá *Buccari*nál és *Portoré* mellett a *Scoglio S. Marco* zátonysziget kötengerén (!). Láttam továbbá *Carlopage* mellől is ezt a Karszt sziklás-köves helyeit megköltő és ezért *erdészetiileg is fontos bengebokrunkat*.

13. *Rhamnus illyrica* GRISB. in *Pantocsek Zur Flora . . . Hercegovina, Crnagora und Dalmatia*, (1874) p. 110. — Illyrvidéki ebtövis.

Igen tövises. Hasonló az előzőhöz, de levelei nagyobbak, élükön éle-
sebben fogazottak, hosszabb nyelűek, mint a *Rhamnus intermedia* fajté, színű-
kőn, fonákukon hol *jobbé*, hol *kevésbé pelyheselők*. Levelei többnyire nyélbe-
futók, tojásdadon kerekítettek, csúcson többé-kevésbé hegyesek.

A típusos fajt Pantocsek szerint (l. c. *foliis utriusque pubescenti-
bus*. Habitat in *Hercegovina* »ad sepes circa Bilcki«) színűkőn, fonákukon
pelyhes levelei jellemzik. Ellenben a

var. β) *Rhamnus orbiculata* (BORN. Öst. bot. Zeitschrift. 1887, p. 225)
SIMK. (*Rh. Sagorskii* BORN. Bot. Centralblatt 1897, Nr. 7, p. 4), a melyet
Cattaro és *Budua* közt az eredeti termőhelyén szedtem 1901. november havá-
ban, a *Zsuppa* hegylejtőn, sokkal meztelenebb levelű, mint a típus. [*Rhamnus*

7. abra (icon 7.). *Rhamnus intermedia* STEUD. et HOCHST. Középtermetű ebtövis.

orbiculata BORNMÜLLER videtur mihi a typo *Rhamni illyricae* GRISB. (Pan-
tocsek l. c.), foliis, indumentoque aliorum membrorum magis glabrioribus
solum — diversa . . .]

11. *Rhamnus tinctoria* W. et K., Icones III (1812), tab. 255, p. 284.

Festő ebtövis. [*Rh. tinctoria* HAZSLINSZKY Magyar fűvészk. (1872) p. 102,
nec alior.]. Felálló szárú, középszerű eserde, többnyire alig tövises. Kerü-
lékes vagy hosszúkás levelei fűrészkes élűek, *rovíduyelűek*: nyelűk a párháznál

* Első közlöi hazánkból.

nem hosszabb, vagy alig hosszabb. Szára, levele csaknem meztelen. Szőrösebb hajtású és levelű változata a

var. β) *heterocaulis* WIERZB. in Flora 1840, I, p. 377. [*Rh. tinctoria* var. *pubescens* GRISB., Spic. I. (1843) p. 150. pro var. *Rh. infectoriae*.] Solum indumento ramulorum hornotinorum foliorumque copiosiori a *typo* differt.

Elég bőven terem mindkét fajváltozata a *Délkeleti-Kárpátaink*, valamint a *Verdnik* napos, eserjés dombvidékein.

Terjedésköre hazánk délkeleti részeitől, Szerbián át, a Balkán hegyrendszerre csap át, Macedoniáig és Thráciáig (!).

15. *Rhamnus saxatilis* JACO. Enum. stirp. vindob. (1762) p. 39 et 212. Bézei ebtövis. - [8. ábra.] [*Frangula Wulfeni* REICHB. Fl. exc. III, (1832) p.

8. ábra (icon 8.). *Rhamnus saxatilis* JACO. Bézei ebtövis.

188. *Rh. saxatilis* var. *humilis* NEILREICH Fl. von Niederöst. (1859) p. 810. *Rh. saxatilis* L.; HOLUBY*, *Rh. rupestris* SCHLOSS. Ö. b. Zeitschr. II, 329, 388.]

Felálló szárú, de törpébb, ezingárabb szárú, tövisesebb és a mellett jóval keskenyebb levelű, mint a *Rhamnus tinctoria* W.-K. Nem is terem ez délkeleti hegyvidékeink dombtáján, hanem jellemzi a *Keleti-Alpok* hazánkat is érő részeit, a Dévényi-tetőtől s a Lajtha-hegységtől kezdve (*Királyhida*! Dévénytető! Sopron!) le *Fiume*-ig (Skuriňa völgye!) és az isztriai *Monte-Maggiore* ig (!). A horvát Karszton, *Novi* és *Zengg* mellett, *Lies* hegyein, az *Ogulin-Kleck*-en és a *Vlebit*-en is otthonos!

* Lásd: J. L. HOLUBY: Weitere Beiträge zur Pressburger Flora. (Pressb. Ver. I. (1856) 16.). *Rh. saxatilis* L. Sp. ed. II. (1763) p. 1671.

†. 16. *Rhamnus utilis* DECAISNE Compt. rend. acad. scienc. XLIV, (1857) p. 1141. [*Rh. chinensis* HORR., non DC.] = Hasznos bengebokor.

Északi Chinában honos, alig tövises ágú, hosszukásan kerülékes, 8–10 cm.-nyi hosszú levelű, felálló jökora cserje. Levelei tompán, röviden kihegyezettek; hajtásai, rügyei, levélnyelei és levéllemezei aprón, de elég bőven pelyhesek.

Szedtem: Selmeczbányán az erdészeti kertben; láttam Budapesten is a Városliget díszbokrai közt.

†. 17. *Rhamnus chlorophora* DECAISNE Compt. rend. acad. scienc. XLIV (1857) p. 1141. Sárgás-zöld bengebokor.

9. abra (icon 9). *Rhamnus erythroxylon* PALL. Vereslófajú bengefa.

Ezt is Chinából hozták be kertjeinkbe. Felálló, szinte tövistelen bokor, többnyire elég erős szövetű, tojásdad, csúcsán gyengén kihegyezett levelekkel. Hajtásai, elég hosszú párhái, rövid levélnyelei, tojásdad vagy hosszúkás levéllemezei pelyhesedők. Primitív rajza látható: DIPPEL Laubholzkunde, II. 521. lapján. Szedtem Budapesten az egyetem botanikai kertjében, 1901. szeptember 8-án.

§. 2. Sem agaik, sem levelek, egyáltalán nem átellenesek.

†. 18. *Rhamnus Erythroxylon* PALL. Reise in prov. Russl. III. append. (1776) p. 722; Fl. ross. II. (1788) p. 26. Vereslőfajú bengéfa. (9. ábra.)

Jókora, mintegy 6 méter magas cserjefa, vereslő kéreggel és nagyon berzedten álló, tövistelen ágakkal. Levelei keskenyen lándzsásak, csúcsukon kihegyezettek, mind a kétfelé, de különösen válluk felé a nyelükbe hosszan, ököformán keskenyedők; erezetük gyenge, kevésbé recézett.

Hazája: Szibéria és Mongólia. Nálunk szép példányai díszlenek a királyi herczeg kertjében Alesulhon, valamint a magyaróvári gazdasági akadémia fásnövényekben gazdag kertjében.

†. 19. *Rhamnus palaestina* BOISS. Diagn. sert. II, 1, (1849) p. 119. Palesztinai bengéfa.

Miként az előbbi, ez is 4—5 méternyire megnövő cserjefa. De kérge sötétszínű; ágai ide-oda, fel s alá görbenedzők (tortuosí); leveli lándzsás ásóformájúak, csúcson tompák; erezetük kiálló és sűrűn reczés. Elő-Ázsia benszülött faja. Szedtem 1896. augusztus 16-án Budapesten, az egyetem botanikai kertjében.

II. *Törékeny bengék.* [*Frangulae*. — Semina dorso esulcata, saepe elevato-unistriata; apice raphe bilabiata obsita. — I. ábra: d, e, t.]

§. 1. *Virágaik a levelek hónaljában csomósan állanak.*

20 a. *Rhamnus Frangula* L. Spec. (1753) p. 193. *typica*. [*Rh. Frangula* HORVATOVSKY Fl. tyrn. p. 27. *Rh. autumnalis* GANDOGER. Fl. Lyon, p. 68. *Rh. rupestris* BAUMG. En. I, p. 174; Neillr. En. 301; Hazsl. Magy. fűv. 103,] non SCOP. Pelyhesedő kutyafa (ebsefa).

Jókora cserje, vagy cserjefa. Ágaskái tövistelenek és pelyhesedők, váltakozva állók; leveli is váltakozva állók, pelyhesedők, épülők, kerülékesek vagy tojásdadok, vagy visszásan tojásdadok, néha hosszúkásak, vállon többé-kevésbé kerekítettek, csúcson hirtelen s gyengén kihegyezettek.

Északi és Közép-Európa növénye. El van terjedve az északi Kárpátok havasalji tájaitól Horvátország karsztszerű hegyvidékeiig, a hol a *Rhamnus rupestris* Scop. váltja fel helyét. Gyűjtöttem Budapest hegyvidékein és Aquincum nyirkos rétfjein; Baranyamegyében Sellye mellett, a Dráva melléki erdőkben; Hunyadmegyében Malomvíz és Tomest mellett; Aradmegyében Józshely-nél a Fehér-Kőrös mentén; Szabolcsmegyében a Halászi Nagyerdőben; Ungmegyében Ungvár-nál, valamint Zágráb-nál.

20 b. *Rhamnus laevifolia* L. Spec. (1753) p. 193, pro var. β) *Rh. Frangulae*. [*Frangula vulgaris* REICH. b) *macrophylla* OPIZ Seznam (1852) p. 41. *Rh. Frangula* var. *latissima* BORB. in WAGNER Túróczi-hegyvidékei II. (1891) p. 19; Borbás az V. ker. állami iskolai ért. (1898) p. 20, — nomina nuda.] Meztelenlevelű kutyafa.

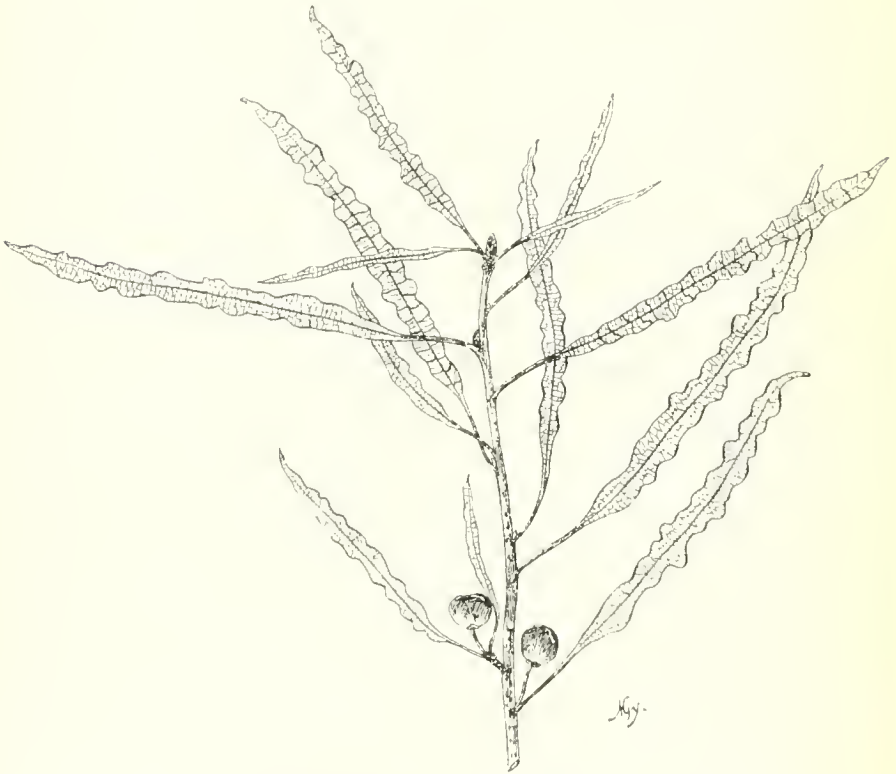
Hajtásai igen apróeskán pelyhesedők; leveli fent-alant fényesen zöldék, rendszeren nagyobbak, mint a *Rh. Frangula*-é; de a nagy levelek mellett kisebb leveleket is látunk ugyanazon a fán, sőt annak ugyanazon az ágán.

A Rajeczi-hegységről és a Túróczi-hegységről közlik Wagner és Borbás (l. c.); magam Aradmegyében Dézsa község árnyas erdeiben,

cserejésciben gyűjtém. A Nyírségen a Karulyi-erdőben gyűjté Bernátsky. (Herb. Mus. Nat. Hung.)

20/c. *Rhamnus undulata* (MÁG.-DIETZ) SIMK. Növényt. közl. 1906, p. 148, icon 50. Haboslevelű kutyafa.

Hullámosan habosélű, sőt néha élesen kiszabdalt, egyáltalán nagyon változó alakú, mezelen (legfeljebb nyelükön és fonákuk főerén elenyészőleg pelyhesedő), hosszúnyelű, ékválú, lándzsásan, sőt néha szúlaslándzsásan megnyúlt leveli teszük feltűnővé. Leveleinek alakja középhelyt foglal a *Rh. Frangula* typ. és a *Rh. asplenifolia* (DIPPEL) SIMK. között. Hajtásai aprón, sűrűn

10. abra (icon 10). *Rhamnus asplenifolia* (DIPPEL) SIMK. Pafránylevelű kutyafa.

pelyhesedők. Virít május második felétől kezdve, főleg júniusban; termését érleli augusztus vége felé és szeptemberben.

Eredetileg Selmezbánya erdeiben lelte Fekete Lajos; most Selmezbányán a főiskola kertjében kultiválják.

Megvolt a budapesti tud.-egyetem botanikai kertjében is. Kultiválták a bécsi egyetem kertjében, meg Breslau kertjeiben is. A Magy. Nemzeti Múzeum gyűjteményében láttam belőle egy hibásan megnevezett breslauer példányt.

‡ 20. *Rhamnus asplenifolia* (DIPPEL Laubholz. II, p. 528) SIMK. Páfrány-levelű kutyafa. (10. ábra.)

Diszkerterek gyönyörű, sajátzerű bokra. Ennek a levelei felette megnyúltak, igen keskenyek és hullámos élűek, a legkeskenyebbek szinte fűszálhoz hasonlóak.

‡ 21. *Rhamnus latifolia* L'HÉRIT. Sert. anglie. (1788) p. 5. [*Rh. oleifolia* HORT., non HOOK.] Széleslevelű kutyafa.

Hazája az *Azori* és *Kanári*-szigeteken van; nálunk is jól kultiválható. A gellérthegyi *Kertészeti intézet* kertjében 2—3 méter magas bokrai diszlenek, szinte félig örökzöld lombzatukkal. Fényesen zöld, szinte bőrszerű levelei csaknem meztelenek, tojásdad-hosszúak, mintegy 7—10 cm hosszúak, 3.5—6 cm szélesek, élükön gyengén és vontatottan aprón fűrészeltek. Levélzete 1906 december 16-án még teljesen diszlett és zöldelt. Råde kertész szerint csak — 6° hideg után kezd levelet hullatni.

[*Stirps haec subsempervirens, optime viget apud nos sub solo in Kertészeti intézet ad Budapest.*]

§ 2. Virágaik a levelek hónaljában kevésvirágú apró ernyőcskékké, helyesebben mondva kisnyelű bogernyőcskékké vannak csoportosítva.

22. *Rhamnus rupestris* SCOP. Fl. carniol., ed. 2, 1, (1772) p. 164, tab. 5. [*Frangula Wulfenii* REICH. Fl. germ. excurs. III, (1832), p. 488.] Szirti bengebokr. (11. ábra.)

Alacsony felálló, vagy gyakran lecsapott bokrocska. Fiatal hajtásai pelyhesek; levelei csak 2—3 cm hosszúak, kerekdedek vagy kerüldékesek, vagy visszásan tojásdadok, fonákukon pelyhesedők, élükön hol épek, hol egyenetlenül, aprón fűrészeltek.

Bőven terem *Modrus* megyében a *Lics* mezejét környező hegyeken, valamint *Fiume* környékének számos hegyén.

A *Rhamnus rupestris* SCOP. a Balkán-félsziget hegyvidékein több változattá és fajjá alakul. Ilyenek: 1. a *Rhamnus rupestris* var. *cinerescens* MURBECK Beiträge zu Südbosnien (1891) p. 148, a mely színén szőrös leveleivel tér el a tyustól. 2. a *Rhamnus rumelica* FRIV. Fl. (1835) tab. 332, a melynek esücsukon kihegyezett, élükön gyéren álló, kihegyezett fűrészfogú levelei kétszer akkorák, mint a *Rh. rupestris* é és nem is oly kemény anyagúak, mint a mi *Rhamnus rupestris*-ünké.

‡ 23. *Rhamnus caroliniana* WALTER Fl. carolin. (1788) p. 101. Karoliniai bengebokr.

Othona az északamerikai Egyesült-Államok keleti részében van. Kultiválva Budapesten, a *Kertészeti intézet* kertjében gyűjtém.

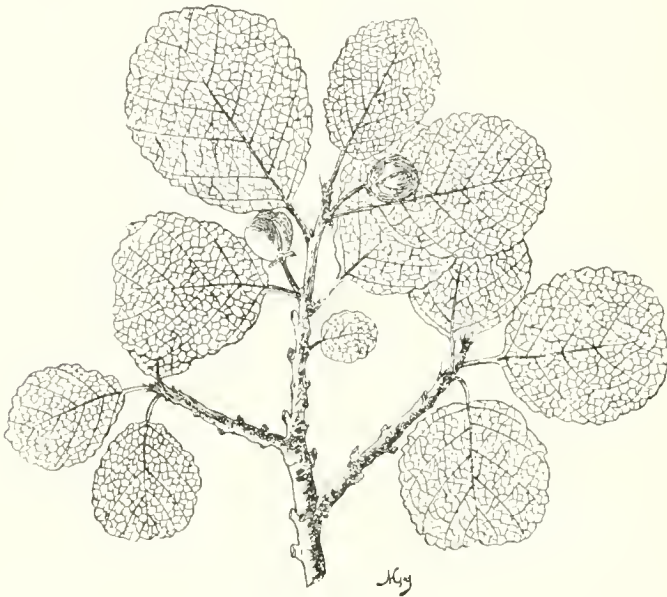
Felálló jókora eserje vagy eserjefa. Levelei és hajtásai meztelenek. Leveleinek lemezei épélűek, hosszúkásak, elég nagyok, mintegy 7—9 cm hosszúak, 2—4 cm szélesek, vállon kerekítettek, csúcson kihegyezettek, elég hosszú levélnyelűek.

‡ 24. *Rhamnus Purshiana* DC. Prodr. II (1825), p. 25. Pursh bengebokra.

[Cultam apud nos in *Kertészeti intézet* vidi etiam mense december 16. vigentem. Ceterum patria illae spontanea est America septentrionalis, idest: *Kalifornia, Oregon, Idaho.*]

Északamerika nyugati vidékeinek otthonosa, de nálunk is sikerrel kultiválható a szabad természetben. Kérgével a gyógyászatot is szolgálja ez a bengebokor.

Tengeri éghajlat szülötte lévén, eredeti hazájában csaknem örökzöld; nálunk mintegy félörökzöld bokor. A gellérthegyi *Kertészeti intézet* kertjében,

11. ábra (icon 11.). *Rhamnus rupestris* Scop. Sziirti bengebokor.

teljesen zöld lombozattal tenyésztett 1906. december 16-án is, *Budapest*en. Hajtásai meztelenedők, valamint rügyei is; aprón fűrészelt hosszúkás vagy tojásdadon hosszúkás levelei, még december 16-án is, nyelestől együtt, fonákukon kissé pelyhesek voltak.